

„ХИБРИДНАТА ВОЙНА“ В БЪЛГАРСКИТЕ МЕДИИ
РАЛИЦА КОВАЧЕВА

“THE HYBRID WAR” IN BULGARIAN MEDIA
RALITSA KOVACHEVA

Резюме: Статията представя резултатите от емпирично изследване на употребата на понятието „хибридна война“ (и негови аналози) в българските медии. Във фокуса на настоящия текст е употребата на понятието в смисъл и контекст, различни от вложените в него според съществуващите дефиниции. Изследването обхваща първите пет месеца на 2019 г. и анализира публикации в българските онлайн медии, селектирани чрез системата Europe Media Monitor (EMM). Резултатите показват, че в определени случаи в понятието не само се влага различно значение, но и се измислят производни понятия като „хибридна пропаганда“ или „хибридно съдържание“.

Ключови думи: Хибридна война, медии, дезинформация, България

Summary: The article presents the results of an empirical study on the use of the term “hybrid war” (and its analogs) in Bulgarian media. It is focused on the use of the concept in meanings and contexts different from those implied by the existing definitions. The study covers the first five months of 2019. The publications in Bulgarian online media are selected through the news aggregation and analysis system “European Media Monitor” (EMM). The results show that, in certain cases, the concept is not only used with different

meanings, but some derivative concepts are created by the media such as “hybrid propaganda” or “hybrid content”.

Key words: Hybrid war, media, disinformation, Bulgaria

Мотивът за провеждането на изследване, което да проследи употребата на понятието „хибридна война“ (и неговите аналози „хибридни заплахи“, „хибридни атаки“, „хибридни въздействия“ и пр.) в българските медии, е засиленото му присъствие в политическите документи и политическата реч след 2014 г¹. Конфликтът в Украйна и анексията на Крим от Русия предизвикаха изследователите и анализаторите да окачествят руските действия именно като „хибридни“, поради отсъствието на открит военен конфликт и използването на богат арсенал от средства за въздействие.

Както отбелязва Европейската служба за външна дейност в своя документ „Противодействие на хибридните заплахи“ от 2015 г. (EEAS, 2015), „хибридната война може по-лесно да бъде охарактеризирана, отколкото дефинирана“. Макар все още да няма единна и общоприета дефиниция на понятието, от различните дефиниции могат да се изолират определени общи характеристики. Същият документ описва хибридната война като „централно планирано и контролирано използване на различни скрити и открити тактики, реализирани с военни и/или невоенни средства, обхващащи от разузнавателни и кибер операции, през икономически натиск до използване на конвенционални (военни) сили“. Това, което е особено важно от гледна точка на настоящото изследване, е че според документа важен елемент от хибридната война са *„масивните дезинформационни кампании, предназначени да контролират разказа“*, т.е.

¹ Изследването е финансирано от Факултета по журналистика и масова комуникация на СУ „Св. Климент Охридски“ по програмата на МОН „Млади учени и постдокторанти“.

доминиращите в публичното пространство образи на събития, интерпретации и оценки.

С времето ЕС заменя термина „хибридна война“ с по-неутралното „хибридни заплахи“ (Sari, 2017). „Съвместната рамка за борба с хибридните заплахи“ ги определя като „комбинацията от насилнически и подривни дейности, конвенционални и неконвенционални методи (т.е. дипломатически, военни, икономически, технологични), които се използват по координиран начин от държавни или недържавни субекти с цел постигане на конкретни цели, в отсъствието на официално обявена война“ (ЕК, 2016). Дефинициите, използвани в политическите документи на НАТО, както и в българските политически документи, включват същите основни характеристики. За целите на настоящото изследване, може да се обобщи, че:

Хибридните заплахи са многоизмерни и включват широк спектър от дейности, така че терминът може да се отнася към различни неща в различен контекст.

Терминът не може да бъде сведен до едно от различните си измерения, без изрично да се посочи какво точно се има предвид. Например, не може да се използва „хибридни заплахи“ като синоним на „дезинформационни кампании“ или „кибератаки“.

Терминът се отнася към външни актьори, които по един или друг начин заплашват сигурността на държава или група държави и поради тази причина е погрешно да се използва по отношение на вътрешнополитически или икономически противопоставяния, които нямат връзка с външни актьори или заплахи.

Изолираните характеристики на понятието позволяват чрез контент анализ на медийни текстове да се направи оценка доколко в българските медии понятието се употребява ясно, точно и конкретно (Ковачева, 2019, под печат). С помощта на инструмента Europe Media Monitor (ЕММ) – свободно достъпна автоматизирана система за медиен анализ, която се захранва от близо 200 български източника – беше направен преглед по ключови думи на медийни публикации в периода 2018 г. – май 2019 г. За търсенето бяха използвани

ключовите думи „хибридна заплаха“, „хибридна война“, „хибридни действия“ и „хибридна пропаганда“ – последното се оказа популярно в медийния език, макар да няма особена стойност и смисъл от гледна точка на дефинициите, представени по-горе. Прегледът на публикациите показва, че в преобладаващата част от публикациите понятието „хибридни заплахи“ (или негов синоним) е просто споменато, докато темата на текста е съвсем различна. В допълнение, количественото натрупване се дължи на препубликуването на един и същ текст в голям брой медии, което създава илюзията за присъствие на темата в медийното пространство. Поради тази причина, чрез контент анализ бяха обработени 688 публикации за трите месеца с най-силна концентрация на медийно отразяване по темата – януари, февруари и март 2019 г.

Настоящата статия се фокусира върху един неочакван резултат от изследването: оказа се, че употребата на понятието „хибридна война“ (както и негови деривати родно производство от типа „хибридно съдържание“ и „хибридна пропаганда“) е един от маркерите на „медийната война“ между групите на Делян Пеевски и Иво Прокопиев. Макар да съществува от години, това противопоставяне рядко се посочва конкретно и директно, а още по-малко е изследвано, поради обективни трудности, както посочват Вяра Ангелова, Жана Попова и Мария Нейкова в изследването „Новини... отблизо“: „През последните години сме свидетели на сериозно противопоставяне между две големи медийни групировки, да ги назовем по имената на собствениците (или смятаните за собственици): Иво Прокопиев и Делян Пеевски. Влияние, което не се изучава, но и фактически е много трудно да се изучи. Противопоставяне, в което *медииите все повече се инструментализират* като продължения на политическата, икономическата и съдебната власт в България. То трови средата и води до *втвърдяване на привържениците и противниците на всяка от страните*, това е състояние, което не може да произведе конструктивна дискусия по реално съществуващите проблеми“ (курсивът е мой – б.а.) (Ангелова, Попова, Нейкова, 2017).

Настоящото изследване дава възможност това противопоставяне да бъде представено чрез конкретните сюжети и реторични похвати, използвани от една група медии, директно или индиректно част от групата на Делян Пеевски. За разлика от изданията в групата на Иво Прокопиев „Икономедия“, където понятието „хибридна война“ е използвано в смисъл и контекст, съответстващи на дефинициите му, в другата група се наблюдава значително по-„творческа“ употреба, особено в коментарно-аналитичните материали. В 20% от общия обем текстове се установява използване на понятието със значение и контекст, различни от заложените в дефинициите – т.е. „хибридна война“ и синонимите му са използвани като израз, а не като понятие с конкретна дефиниция (фигура 1).

Близо половината от тези текстове са публикувани в една група медии, която включва най-вече (но не само) „Монитор“, „Труд“, „24 часа“ (онлайн изданията) и „Правен свят“. В тази група трябва да включим и в. „Телеграф“, който, макар че няма онлайн издание и поради това не попада в извадката, е цитиран като източник на част от тези публикации. Медиите в „групата“ споделят както общи виждания за рамкиране на темите, позиции и изразни средства, така и цели текстове, които се препубликуват без редакция и често без ясен първоизточник (фигура 2).

Показателен за „творческата“ употреба на изразите от типа „хибридни атаки“, „хибридна (информационна) война“, „хибридна пропаганда“ и пр. е начинът, по който е представен сюжетът за опита за отравяне на българския бизнесмен Емилиян Гебрев и евентуалната му връзка с аферата „Скрипал“ във Великобритания. В поредица текстове (някои от тях неподписани) се твърди, че бизнесменът Емилиян Гебрев се представя за жертва на „хибридна атака“ с помощта на медиите, собственост на Иво Прокопиев и финансовата подкрепа на бившия собственик на фалиралата Корпоративна търговска банка (КТБ) Цветан Василев. В текст, озаглавен „Да „отровиш“ измамените вложители в КТБ“ („Монитор“, 9 февруари 2019) неизвестният автор твърди, че Гебрев неоснователно се представя за собственик на военните заводи „Дунарит груп“, които дължат 190 милиона лева на Фонда за гарантиране на влоговете. Гебрев не иска да плати този дълг, „заради което са и всичките му напъни, *хибридни атаки*, измислени привръзки и „отравяния“ (запазен е правописът на оригинала – б.а.). В текста специално е отбелязано, че новината за отравянето на Гебрев през 2015 г. се появява именно в „Капитал Дейли“ (собственост на Иво Прокопиев), а „лъжи“ по случая са „разпространявани от *хибридни сайтове* под контрола на Цветан Василев и Иво Прокопиев“.

В друг текст, гръмко озаглавен „Как с пропаганда може да се „узакони“ военен завод. Методите на съвременните информационни войни“ (Димитрова, 12

февруари 2019), публикуван в „24 часа“, авторът Виолета Димитрова заявява, че въвличането на България в аферата Скрипал е „типичен пример за провеждането на *информационна война*“ и „с мултиплицирането на „отровната лъжа“ са се заели десетки ангажирани с това проводници на *хибридна пропаганда* в социалните мрежи“. Причината, според Димитрова, за тази война, са „изключително много пари“, които Гебрев е придобил чрез „Дунарит груп“, заедно с Цветан Василев, който е изградил „инфраструктурата, която в момента ползва, за да води *информационната война* срещу държавата“. Според авторката, „в тази мрежа от хибридни оръжия попадат сайтове като „Биволъ“ и „Фрогнюз“, „Трансмедия“ и много други подобни „медии“, които [...] разпространяват „фалшивото съдържание“, пуснато от спонсори на *хибридната пропаганда* като Емилиян Гебрев и Цветан Василев“.

В същия дух „Труд“ заключава, че цялата история с отравянето на Гебрев и връзката с „Новичок“-а е „умело замислена конспирация“ на Гебрев и Василев, „целяща единствено чрез *хибридна атака* срещу държавата да „узаконят“ един грабеж“ („Труд“, 19 февруари 2019). В статия, озаглавена „Защо Емилиян Гебрев броди из телевизионните студия“², „Телеграф“ пише за „*хибридната война* срещу всички неудобни за тандема Василев – Гебрев и, разбира се, срещу нашия издател депутата Пеевски“ (който освен издател е и народен представител, а също и бивш бизнес партньор на Цветан Василев). Според неизвестния автор, целта е „чрез манипулации и *хибридни атаки*“ Гебрев да изнуди държавата и правителството „да му подарят завод за 300 милиона и да забравят за дълговете“ („Монитор“, 20 февруари 2019).

Както се вижда, тази група медии придава свое значение на понятието „хибридни атаки“, като го обвързва много тясно с бизнес войната между Делян Пеевски и Цветан Василев (и заедно с него – Иво Прокопиев и неговата медийна група). Това ясно личи и от още една сюжетна линия, развивана от същата група медии, този път на тема правосъдие. В поредица текстове се твърди, че се води

² Името е Емилиян Гебрев, в случая е запазен оригиналният правопис от заглавието на публикацията.

„хибридна пропаганда с обект държавното обвинение“ (Петров, 24 януари 2019), неправителствената организация „Правосъдие за всеки“ е определена като „хибридна група“ („Правен свят, 4 февруари 2019), а гражданските протести в подкрепа на председателя на Върховния касационен съд Лозан Панов са наречени „хибриден протест“ („Правен свят“, 25 март 2019). Срещу Специализираната прокуратура, Специализираните наказателни съдилища и КПКОНПИ също се води „хибридна война“, твърди сайтът „Правен свят“, „прокарвана основно през телевизия БТВ, собствените медии на Иво Прокопиев и негови близки партньори, както и през поръчковите издания, защитаващи интереса на Цветан Василев“ (Николов, 16 април 2019).

По този начин понятието „хибридна война“ („хибридни атаки“) е напълно лишено от смисъла си по дефиниция и е натоварено с различни значения, свързани с неясни задкулисни отношения между вътрешни политически и бизнес съперници. Сравнението с изведените по-горе характеристики на понятието показва, че в случая няма елемент на външна заплаха за държавата и националната сигурност, нито са замесени външни актьори. Поради това очевидно не става дума за употреба на понятието според неговата дефиниция, а като атрактивен (удобен, провокативен) израз, който да служи на авторовата (редакционната) цел.

Като цяло, изследването доказва, че ако изобщо се появява в медийното пространство, терминът „хибридни заплахи“ (и неговите синоними) най-често е просто споменат в информационни материали, без да бъде обяснен и конкретизиран. Анализи и коментари, посветени на хибридните заплахи, в които проблемът се обсъжда по същество, се срещат много рядко. Това ни дава основание да смятаме, че българската публика трудно може да се ориентира за конкретното значение на понятието, а още по-малко – да си състави информирано мнение.

На този фон, както показват представените в статията данни, се наблюдава целенасочена употреба на израза „хибридна война“ със значение, което е съвсем различно от значението на понятието, съдържащо се в дефинициите. Нещо

повече, медиите са проявили творчество, измисляйки производни изрази от типа „хибридна пропаганда“, „хибридно съдържание“ и пр. Употребата на понятието с цел етикетирание на вътрешни врагове по същество извършва пълна подмяна на значението му и в този смисъл може да се окачестви като манипулативна и дезинформираща.

Няма как въз основа на този анализ да се прецени дали тази подмяна е извършена целенасочено или е удобен „страничен ефект“ в преследването на по-голямата цел – дискредитирането на вътрешните врагове. Може обаче да се твърди, че понятието става жертва на своеобразната „хибридна война“ (ако използваме вмененото в израза значение, както е представено по-горе) между българските медии. Макар да разсъждаваме върху малък брой текстове за кратък период, представените конкретни примери ясно показват наличието на целенасочена стратегия за рамкиране на темите и подмяна на значенията, която би могла да бъде използвана по всяка една тема. Установените връзки между медиите в описаната група ясно показват, че независимо от това дали между тях съществуват или не юридически и финансови връзки, в публичното пространство тези медии образуват единен фронт с общ репертоар и ясен враг.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

АНГЕЛОВА, Вяра, Жана ПОПОВА, Мария НЕЙКОВА (2017). Новини... Отблизо. Достъпно на: < <https://www.aej-bulgaria.org/bul/p.php?post=8443&c=328>>. (Последно посещение на 17 октомври 2019). [Angelova, Vyara, Zhana Popova, Mariya Neykova (2017). Novini... otblizo]

КОВАЧЕВА, Ралица. Хибридна война: политическа употреба и медийна репрезентация. *Годишник на СУ-ФЖМК*, том 26, с. 153-176. [Kovacheva, Ralitsa. Hibridnata voyna: politicheska upotreba i mediyna reprezentatsia. *Godishnik na SU, FJMK*, tom 26, s. 153-176]

SARI, Aurel (2017). Hybrid Warfare, Law and the Fulda Gap. Available from: < https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2927773>. (cited 20th April 2019).

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ:

Да „отровиш“ измамените вложители в КТБ. *Монитор*, 9 февруари 2019. Достъпно на: <<https://www.monitor.bg/bg/a/view/da-otrovish-izmamenite-vlojiteli-v-ktb-156794>>. (Последно посещение на 20 април 2019). [Da 'otrovish' izmamenite vlozhiteli v KTB. *Monitor*, 9 fevruari 2019]

Медialog/ Medialog, бр. 6/2019

ISSN 2535-0846

www.medialog-bg.com

ДИМИТРОВА, Виолета (2019). Как с пропаганда може да се „узакони“ военен завод. Методите на съвременните информационни войни. *24 часа*, 12 февруари 2019. Достъпно на: <<https://www.24chasa.bg/mnenia/article/7295015>>. (Последно посещение на 20 април 2019). [Dimitrova, Violeta (2019). Kak s propaganda mozhe da se 'uzakoni' voenen zavod. Metodite na savremennite informatsionni voyni. *24 tsasa*. 12 fevruari 2019]

Европейска комисия (2016). Съвместно съобщение до Европейския парламент и Съвета. Съвместна рамка за борба с хибридните заплахи – ответни действия на Европейския съюз. Достъпно на: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018>>. (Последно посещение на 18 май 2019). [Evropeyska komisiya (2016). Savmestno saobstenie do Evropeyskiya parlament i Saveta. Savmestna ramka za borba s hibridnite zaplahi – otvetni deystviya na Evropeyskiya sayuz. *Eu-lex.eu*]

Защо Емилиян Гебрев броди из телевизионните студиа. *Монитор*, 20 февруари 2019. [Zasto Emilian Gebrev brodi iz televizionnite studia. *Monitor*, 20 fevruari 2019]

Лозан Панов начело на ВКС – четири изгубени години. *Правен свят*, 4 февруари 2019. Достъпно на: <<https://www.monitor.bg/bg/a/view/zashto-emilijan-gebrev-brodi-iz-televizionnite-studia-157799>>. (Последно посещение на 20 април 2019). [Lozan Panov nachelo na VKS – chetiri izgubeni godini. *Praven svyat*, 4 fevruari 2019]

НИКОЛОВ, Димитър (2019). Защо 20-годишната присъда за Иванчева не е добра новина. *Правен свят*, 16 април 2019. Достъпно на: <<http://legalworld.bg/79329.zashto-20-godishnata-prisyda-za-ivancheva-ne-e-dobra-novina.html>>. (Последно посещение на 20 април 2019). [Nikolov, Dimitar (2019). Zasto 20-godishnata prisada za Ivancheva ne e dobra novina. *Praven svyat*, 16 april 2019]

От Цветан Василев до Емилиян Гебрев и Бойко Ноев – теория на конспирацията. *Труд*, 19 февруари 2019. Достъпно на: <<https://trud.bg>>. (Последно посещение на 20 април 2019). [Ot Tsvetan Vasilev do Emiliyan Gebrev i Boyko Noev – teoriya na konspiratsiyata. *Trud*, 19 fevruari 2019]

ПЕТРОВ, Даниел (2019). Лешояди на правото и морала. *Правен свят*, 24 януари 2019. Достъпно на: <<http://legalworld.bg/77408.leshoyadi-na-pravoto-i-morala.html>>. (Последно посещение на 20 април 2019). [Petrov, Daniel (2019). Leshoyadi na pravoto i morala. *Praven svyat*, 24 yanuari 2019]

Ще даде ли ВКС право на Цветан Василев за вторичен грабеж на КТВ? *Правен свят*, 25 март 2019. Достъпно на: <<http://legalworld.bg/78750.shte-dade-li-vks-pravo-na-cvetan-vasilev-za-vtorichen-grabej-na-ktb.html>>. (Последно посещение на 20 април 2019). [Shte dade li VKS parvo na Tsvetan Vasilev za vtorichen grabezh na KTB? *Praven svyat*, 25 mart 2019]

European External Action Service (2015). Food-for-thought paper "Countering Hybrid Threats". Available from: <shorturl.at/xzNQZ> (Последно посещение на 18 май 2019). Достъпно на: <<https://www.statewatch.org/news/2015/may/eeas-csdp-hybrid-threats-8887-15.pdf>>. (Последно посещение на 20 април 2019).